

BIBLIOTECA ITALIANA

Publicată sub patronajul
INSTITUTULUI ITALIAN PENTRU STUDII
FILOZOFICE

Colecție bilingvă coordonată

de

SMARANDA
BRATU ELIAN

NUCCIO ORDINE

Carte editată cu sprijinul
MINISTERULUI AFACERILOR EXTERNE
AL REPUBLICII ITALIENE

Libro stampato con il contributo del
MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
DELLA REPUBBLICA ITALIANA

GALILEO GALILEI

LETTERE COPERNICANE

GALILEO GALILEI

SCRISORI COPERNICANE

Traducere din italiană și note de

SMARANDA BRATU ELIAN

și

GHEORGHE STRATAN

Cronologia și îngrijirea ediției de

SMARANDA BRATU ELIAN

Prefața și prezentările textelor de

GIORGIO STABILE

HUMANITAS

BUCUREȘTI

Redactor: Vlad Russo
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Georgeta-Anca Ionescu
DTP: Florina Vasiliu, Dan Dulgheru

Tipărit la „Pro Editură și Tipografie“

© HUMANITAS, 2010, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
GALILEI, GALILEO

Lettere copernicane = Scrisori copernicane / Galileo Galilei;
trad.: Gheorghe Stratan, Smaranda Bratu Elian; pref.: Giorgio Stabile;
cronologia și îngrijirea ed. de Smaranda Bratu Elian. – București:
Humanitas, 2010

ISBN 978-973-50-2785-8

- I. Stratan, Gheorghe (trad.)
II. Bratu-Elian, Smaranda (trad.; ed.)
III. Stabile, Giorgio (pref.)
52

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi Carte prin poștă: tel./fax 021/311 23 30
C.P.C.E. – CP 14, București
e-mail: cpp@humanitas.ro
www.libhumanitas.ro

A DON BENEDETTO CASTELLI
IN PISA

LUI DON BENEDETTO CASTELLI,
PISA

Răspunsul lui Galilei către Castelli este prima și cea mai importantă dintre scrisorile copernicane. Lucidă și vibrantă, concepută doar în câteva zile, cu graba de a interveni pe un teren mult timp evitat precum cel teologic, scrisoarea enunță principii de o nouitate absolută cu privire la raporturile dintre textele sfinte și natură, între ceea ce ține de credință și ceea ce ține de știință. În posesia certitudinii lui Castelli asupra eficacității propriei sale argumentări teologice, Galilei a rămas cu o îndoială. Motivul îndoielii a fost probabil ulterioara relatare a aceleiași dispute pe care Nicolo Arrighetti, un discipol demn de încredere, o primise prin viu grai de la Castelli cu însărcinarea expresă de a i-o transmite în amănunt lui Galilei. De remarcat este faptul că întreaga scrisoare are drept subiect două detalii absente din scrisoarea lui Castelli, relatate însă de Arrighetti. Unul era acela că, „împotriva mișcării Pământului și a stabilității Soarelui“, Marea Ducesă Mamă îi adusese ca argument lui Castelli minunea înfăptuită de Iosua, care îi poruncise Soarelui să se oprească („Oprește-te, soare, asupra Gabaonului“, Iosua, 10, 12). Al doilea era acela că, în discuția cu pricina, Castelli „fusesse de acord și acceptase“, dar fără condiții, premisa Cristinei că „Sfânta Scriptură nu poate minți sau greși niciodată, spusele sale fiind adevărate în mod absolut și inatacabil“. Erau două detalii esențiale deoarece „pasajul din Iosua“ era și a rămas o armă și un instrument de presiune al teologilor pentru a-i ține pe apărătorii lui Copernic sub amenințarea de erezie, în vreme ce premisa Cristinei, acceptată fără condiții, însemna că Galilei le oferă teologilor implicați în dispută un criteriu exegetic,

pe cât de mecanic, pe atât de ucigător, anume pura receptare literală. Răspunsurile lui Castelli trebuie să-l fi satisfăcut atât de puțin pe Galilei, încât el s-a simțit îndemnat să ia „din nou în discuție, la modul general, anumite lucruri privitoare la menționarea Sfintei Scripturi în disputele legate de cunoașterea naturii, iar în speță, pasajul din Iosua“, cu alte cuvinte, să reia în mod sistematic problemele puse lui Castelli. De aici a rezultat scrisoarea de față, cu tonul ei unitar și înalt speculativ. Galilei reia formal cele două chestiuni, înfruntând mai întâi problema generală a interpretării Scripturii și a valorii ei de autoritate în materii care nu privesc credința, pentru a încheia apoi cu o strălucită contra-interpretare a pasajului din Iosua. Conținutul acestei scrisori vrea să fie un document personal, dar nu și privat, și care prin urmare putea fi făcut public. Scopul scrisorii era într-adevăr acela de a face cunoscută, în mod oficios, dar cât se poate de eficace, Marilor Duci ai Toscanei și celorlalte puține persoane care aveau mintea sau autoritatea de a o citi, adevărata poziție a lui Galilei. La originea scrisorilor copernicane se află, într-adevăr, urgența, nelipsită de o nuanță de iritare, resimțită de Galilei de a pune în evidență omisiunile lui Castelli și de a adăuga la ele ceva ce lui Castelli nu i-ar fi dat nicicând prin minte: „Aș fi adăugat numai că...“

A DON BENEDETTO CASTELLI IN PISA

(Firenze, 21 dicembre 1613)

Molto reverendo Padre e Signor mio Osservandissimo,

Ieri mi fu a trovare il signor Niccolò Arrighetti, il quale mi dette ragguaglio della Paternità Vostra: ond'io presi diletto infinito nel sentir quello di che io non dubitavo punto, ciò è della satisfazion grande che ella dava a tutto cotesto Studio, tanto a i soprintendenti di esso quanto a gli stessi lettori e a gli scolari di tutte le nazioni; il qual applauso non aveva contro di lei accresciuto il numero de gli emoli, come suole avvenir tra quelli che sono simili d'esercizio, ma più presto l'aveva ristretto a pochissimi; e questi pochi dovranno essi ancora quietarsi, se non vorranno che tale emulazione, che suole anco tal volta meritar titolo di virtù, degeneri e cangi nome in affetto biasimevole e dannoso finalmente più a quelli che se ne vestono che a nissun altro. Ma il sigillo di tutto il mio gusto fu il sentirgli raccontar i ragionamenti ch'ella ebbe occasione, mercé della somma benignità di coteste Altezze Serenissime, di promuovere alla tavola loro e di continuar poi in camera di Madama Serenissima, presenti pure il Gran Duca e la Serenissima Arciduchessa, e gl'Illustrissimi ed Eccellentissimi Signori D. Antonio e D. Paolo Giordano ed alcuni di cotesti molto eccellenti filosofi. E che maggior favore può ella desiderare, che il veder Loro

LUI DON BENEDETTO CASTELLI¹, PISA

(Florența, 21 decembrie 1613)

Preacuvioase Părinte și mult respectatul meu Domn,

Ieri a fost pe la mine Signor Niccolò Arrighetti², care mi-a dat de știre despre Sfinția Voastră: m-am bucurat nespus să aud ceva ce nu puneam deloc la îndoială, anume marea prețuire de care vă bucurați din partea întregii universități³, atât a conducerii, cât și a profesorilor și a studenților din toate națiunile⁴, și să aflu că un asemenea succes nu a sporit numărul adversarilor domniei voastre, cum se întâmplă îndeobște printre cei ce practică aceeași meserie, ci dimpotrivă l-a redus la câțiva foarte puțini; iar acești foarte puțini ar face bine să se potolească și ei, dacă nu vor ca o asemenea adversitate, care uneori poate fi un merit, să degenereze și să devină o pornire condamnată și în cele din urmă dăunătoare mai degrabă celor care o manifestă decât altora. Dar pecetea acestei bucurii a fost să-l aud relatând argumentele pe care, grație mării bunăvoințe a Altețelor Lor Serenissime, ați avut prilejul să le înfățișați la masa acestora și apoi în camera Serenissimei Doamne⁵, prezenți fiind Marele Duce⁶ însuși, Serenissima Arhiducesă⁷, precum și ilustrii și preadistiinșii Don Antonio⁸ și Don Paolo Giordano⁹ și alți câțiva filozofi renumiți¹⁰. Ce favoare mai mare v-ați fi putut dori decât aceea de a vedea că Înălțimilor Lor le făcea plăcere să discute cu domnia

Altezze medesime prender soddisfazione di discorrer seco, di promuovergli dubbii, di ascoltarne le soluzioni, e finalmente di restar appagate delle risposte della Paternità Vostra?

I particolari che ella disse, referitimi dal signor Arrighetti, m'hanno dato occasione di tornar a considerare alcune cose in generale circa 'l portar la Scrittura Sacra in dispute di conclusioni naturali, ed alcun'altre in particolare sopra 'l luogo di Giosuè, propostoli, in contradizione della mobilità della Terra e stabilità del Sole, dalla Gran Duchessa Madre, con qualche replica della Serenissima Arciduchessa.

Quanto alla prima domanda generica di Madama Serenissima parmi che prudentissimamente fusse proposto da quella e concesso e stabilito dalla Paternità Vostra, non poter mai la Scrittura Sacra mentire o errare, ma essere i suoi decreti d'assoluta ed inviolabile verità. Solo avrei aggiunto, che, se bene la Scrittura non può errare, potrebbe nondimeno talvolta errare alcuno de' suoi interpreti ed espositori, in varii modi: tra i quali una sarebbe gravissimo e frequentissimo, quando volessero fermarsi sempre nel puro significato delle parole, perché così vi apparirebbono non solo diverse contradizioni, ma gravi eresie e bestemmie ancora; poi che sarebbe necessario dare a Iddio e piedi e mani e occhi, e non meno affetti corporali e umani, come d'ira, di pentimento, d'odio, e anco talvolta l'obblivione delle cose passate e l'ignoranza delle future. Onde, sì come nella Scrittura si trovano molte proposizioni le quali, quanto al nudo senso delle parole, hanno aspetto diverso dal vero, ma son poste in cotal guisa per accomodarsi l'incapacità del vulgo, così per quei pochi che meritano d'esser separati dalla plebe è necessario che

voastră, să-și exprime îndoielile, să asculte argumentele, rămânând în final mulțumite de răspunsurile date de Sfinția voastră?

Detaliile oferite de domnia voastră, relatate mie de Signor Arrighetti, mi-au dat ocazia să iau din nou în discuție, la modul general, anumite lucruri privitoare la menționarea Sfintei Scripturi în disputele legate de cunoașterea naturii, și în speță pasajul din Iosua¹¹, evocat împotriva mișcării Pământului și a stabilității Soarelui de Marea Ducesă Mamă, cu unele remarci ale Serenissimei Arhiducese.

În ceea ce privește prima chestiune generică ridicată de Serenissima Ducesă Mamă, cred că ea a fost pusă cu maximă prudență de domnia sa, fiind acceptată și confirmată și de Sfinția Voastră, anume că Sfânta Scriptură nu poate minți sau greși niciodată, spusele sale fiind adevărate în mod absolut și inatacabil. Aș fi adăugat numai că, deși Scriptura nu poate greși, poate greși totuși vreunul dintre interpreții sau comentatorii ei, și aceasta în diferite feluri: dintre care deosebit de grav și foarte frecvent este acela de a rămâne la sensul literal al cuvintelor, căci astfel se pot naște nu numai diverse contradicții, ci și erezii grave, ba chiar și blasfemii; căci atunci ar trebui să-i atribuim lui Dumnezeu picioare și mâini și ochi, ba chiar și metehne trupești și omenești, cum ar fi mânia, regretul, ura și uneori chiar și uitarea lucrurilor trecute și necunoașterea celor viitoare. De aceea, la fel cum în Scriptură se găsesc multe propoziții care, luate în sensul literal al cuvintelor, par neadevărate, dar sunt scrise astfel pentru a se potrivi cu puțină pricepere a mulțimii, este necesar ca, pentru cei puțini care merită să fie separați de plebe, înțelepții

CUPRINS

<i>Prefață</i> de Giorgio Stabile	7
Cronologie	33
Notă asupra ediției	58
Lettera di Galilei a Benedetto Castelli/ Scrisoarea lui Galilei către Benedetto Castelli	
Prezentarea scrisorii	66
<i>A Don Benedetto Castelli in Pisa</i>	68
Lui Don Benedetto Castelli, Pisa	69
Lettera di Galilei a Piero Dini (16 febbraio 1615)/ Scrisoarea lui Galilei către Piero Dini (16 februarie 1615)	
Prezentarea scrisorii	90
<i>A Monsignor Pietro Dini in Roma (Firenze, 16 febbraio 1615)</i>	92
Monseniorului Pietro Dini, Roma (Florența, 16 februarie 1615)	93
Lettera di Galilei a Piero Dini (23 marzo 1615)/ Scrisoarea lui Galilei către Piero Dini (23 martie 1615)	
Prezentarea scrisorii	106
<i>A Monsignor Pietro Dini in Roma (Firenze, 23 marzo 1615)</i>	108
Monseniorului Pietro Dini, Roma (Florența, 23 martie 1615)	109
Lettera di Galilei a Cristina de Lorena/ Scrisoarea lui Galilei către Cristina de Lorena	
Prezentarea scrisorii	134

<i>A Madama Cristina di Lorena Granduchessa di Toscana . . .</i>	136
Doamnei Cristina de Lorena, Mare Ducesă de Toscana . . .	137
Considerazioni circa l'opinione copernicana/ Considerații cu privire la teoria copernicană	
Prezentarea Considerațiilor	134
<i>Considerazioni</i>	136
Considerații	137
Anexe	
Prezentarea scrisorii lui Benedetto Castelli către Galilei . . .	290
Scrisoarea lui Benedetto Castelli către Galilei	292
Prezentarea scrisorii Cardinalului Bellarmino	294
Scrisoarea Cardinalului Bellarmino către Antonio Foscarini	298
Note	301